

УДК 338.48:330.131.7

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

Мельникова К.В. – викладач, ХДУ

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання одним з пріоритетних напрямів діяльності будь-якого підприємства є підвищення ефективності роботи та забезпечення умов задля їх довгострокового розвитку шляхом забезпечення належного рівня економічної стійкості, що характеризується ефективністю управління формуванням та використанням капіталу, ступенем прибутковості, фінансової стійкості підприємства, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями тощо, що обумовлює необхідність дослідження сутності та визначення елементів економічної стійкості підприємства як необхідної передумови забезпечення конкурентоспроможності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням економічної стійкості підприємства, висвітлено у працях таких науковців як М. Альберт, Н. Афанасьєв, В. Василенко, В. Геєць, О. Кузьмін, М. Мескон, Д. Росс, О. Раєвиева, Л. Стрижкова, Ф Шеререр, В. Беренс, Ю. Брігхем, Н. Афанасьєв, Дж. К. Ван Хорн, О. Василенко, Д. Горюдинська, В. Іванов, А. Кузнецов, Є Кучерова, Л. Мельник, М. Морішима, Е. Хелферт, Н. Холт та ін.

Проте, оскільки процес управління економічною стійкістю підприємства має складний багатоаспектний характер, необхідно дослідити вплив та пріоритетність її складових з урахуванням великої кількості чинників для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень.

Мета дослідження полягає в узагальненні підходів до визначення сутності економічної стійкості, виявленні характеристик, що її обумовлюють та дослідженні її основних елементів.

Результати досліджень. У сучасній науковій літературі економічна стійкість досліджується у декількох аспектах, узагальнення яких дозволить найбільш повно охарактеризувати її сутнісно-змістове наповнення.

Проаналізувавши існуючі наукові праці, можна виокремити основні підходи до розгляду поняття “економічна стійкість підприємства”, що існують сьогодні в економічній науці.

Перший підхід передбачає застосування терміна «Steady state» (стійкий стан, стан стаціонарної стійкості), який був введений Р. Солоу і відображає умови динамічної рівноваги економічної системи. Цього підходу дотримуються такі відомі економісти, як Дж.С. Міль, Й. Шумпетер, Р. Харррод, Ф. Котлер, Д. Морріс та ін. Серед учених поняття “стійкого розвитку промислових підприємств” пов'язує з поняттям “економічного зростання” А. Воронов, Н. Шандова вважають, що «...концепція економічної стабільності полягає в максимальному значенні зростання економіки підприємства за мінімального відхилен-

ня економічної системи підприємства від стану рівноваги» [28, С. 279]. В. Ячменьова вважає, що «...стійкість у загальному вигляді зумовлена можливістю внутрішніх енергоматеріальних сил елементів організації, які здатні підтримувати її у межах характерної для неї рівноваги і які відповідно дають можливість організації зберігати структуру і виконувати свої функції стійко, надійно у змінних умовах середовища» [56, С. 148].

Чимало науковців, зокрема С. Анохін, І. Бланк, А. Загорулькін, Б. Колас, О. Колодізев, К. Нужний, В. Роцін, Ю. Сімах, В. Сумин та ін. звертаються до поняття стійкого стану, рівноваги під час дослідження «економічної стійкості» [2, 16, 22]. Анохін С. розглядає економічну стійкість, як такий рівноважний стан промислового підприємства, при якому економічні й управлінські рішення здатні регулювати основні чинники стійкого положення підприємства: управління, виробництва, фінансів, персоналу і стратегії в заданих межах ризику [2, С. 6]. О. Колодізев, К. Нужний, ототожують поняття “економічної стійкості” зі станом рівноваги або здатність повертатися в цей стан відкритої соціально-економічної системи (підприємство), після того як мало місце виведення з цього стану зовнішніми й внутрішніми збурюючими впливами за рахунок ефективного використання усіх видів ресурсів з подальшою спроможністю забезпечувати оптимальний процес їх поповнення [16, С. 239]. Ю. Сімах припускає, що економічна стійкість це потенційні можливості підприємства повернутися у стан рівноваги, в якому воно має позитивну динаміку функціонування, або не виходить за межі встановлених границь [22, С. 14]. Ю. Цямрюк досліджує економічну стійкість, як рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, що забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення стійкого економічного росту в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів» [26]. О. Поліщук пропонує розглядати економічну стійкість, як здатність підприємства оптимально використовувати свій потенціал, що дозволяє швидко адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища, в довгостроковій перспективі задовольняючи потреби всіх учасників господарської діяльності [21, С. 368]. В. Медведєв тлумачить поняття “економічна стійкість”, як рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх чинників [20, С. 159].

Другий підхід під час оцінювання стійкості економічної системи виходить з положень концепції стійкого розвитку («sustainable development»), точкою відліку для розвитку якої є звіт Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку у 1987 році. Нова стратегія розвитку суспільства виходить із пріоритетів майбутнього і її можна визначити як стратегію виживання і неперервного розвитку цивілізації (і країни) в умовах збереження довкілля. Цих поглядів дотримуються А. Деркач, Л. Мельник, А. Семенов та А. Фадеєва, які характеризують стійкий розвиток як такий, за якого економічні, екологічні та соціальні цілі урівноважуються та інтегруються, а темпи економічного росту не перевищують темпів відтворення природних ресурсів, причому основним показником такого розвитку вважається покращання якості життя [30, С. 49].

У відповідності до третього підходу автори розглядають економічну стійкість як стан ресурсів підприємства. Так, Н. Алексеєнко розглядає стан матеріальних, економічних і трудових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, які забезпечують розвиток на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризиків [1, С. 59]. О. Зайцев визначає економічну стійкість як такий стан підприємства, при якому зберігається здатність ефективного функціонування і стабільного прогресивного розвитку при негативних впливах зовнішнього середовища [13, С. 145]. О. Харитонова досліджує економічну стійкість як основу забезпечення конкурентоспроможності підприємства, що досягається шляхом забезпечення стійкості всіх видів ресурсів до зовнішніх загроз і формування стійких конкурентних переваг [24, С. 9].

Четвертий підхід передбачає, що економічну стійкість слід розглядати як спроможність самого підприємства (системи). З точки зору В. Бугай економічна стійкість це здатність підприємства поглинати зовнішні й внутрішні дестабілізуючі фактори через ефективне застосування своїх ресурсів за рахунок використання і вдосконалення економічного потенціалу [5, С. 35]. О. Василенко визначає економічну стійкість як здатність системи зберігати свій працездатний стан щодо досягнення запланованих результатів за наявності різних мінливих впливів [7, С. 289]. Б. Відеке схиляється до визначення економічної стійкості як здатності системи зберігати рух за означеною траєкторією, тобто дотримуватись визначеного режиму функціонування [8, С. 45]. Р. Коренченко вивчає економічну стійкість як здатність підприємства до самозбереження, тобто раціонального використання резервів підприємства у часі, що дають можливість протистояти впливу зовнішніх факторів [17, С. 49]. В. Іванов розглядає економічну стійкість як здатність економічної системи не відхилятися від свого стану (статистичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових, виробничих і організаційних механізмів [14, С. 29]. С. Єзерська припускає, що економічна стійкість це здатність економічної підсистеми в певний момент зберігати свою цілісність і одночасно створювати посилення для прогресивного(ефективного) розвитку навіть в умовах негативних впливів факторів зовнішнього середовища [11, С. 5]. С. Матейко пропонує розглядати поняття “економічної стійкості” як складну відкриту соціально-економічну систему, що повинна мати здатність до змін і адаптації до умов реального соціально-економічного середовища, будучи разом з тим основою економічного зростання [19, С. 6].

П'ята група авторів додержуються підходу до розгляду поняття “економічної стійкості” як складного, системного явища. Так, О. Ареф'єва, Д. Городянська розглядають економічну стійкість як сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних складових, які за будь-яких умов забезпечують здатність до ведення діяльності підприємств, запас ресурсів (ресурсного потенціалу) та збалансований процес функціонування [3, С. 84]. А. Бурда досліджує поняття “економічної стійкості” як системне явище, яке виступає індикатором відхилень від потенційно можливого конкурентного стану на певному етапі життєдіяльності підприємства [6, С. 143]. Р. Єрмейчук пропонує розглядати поняття “економічної стійкості” як таку організацію виробничо-господарської дія-

льності підприємства, що дасть змогу забезпечити стабільні техніко-економічні показники з позитивною динамікою й ефективно адаптуватися до змін навколишнього й внутрішнього середовища [12, С. 58]. К. Малінін розуміє економічну стабільність як адекватність системи середовищу, як зовнішньому, так і внутрішньому, що передбачає знаходження параметрів системи в деякому допустимому колі, що забезпечує її функціонування і розвиток [18, С. 9]. С. Тхор досліджує поняття “економічної стійкості” як абсолютної або відносної зміни показників стану підприємства, господарська діяльність якого забезпечує виконання зобов'язань перед працівниками, організаціями й державою завдяки відповідності витрат достатнім доходам, тобто ефективності виробництва [23, С. 7]. І. Брянцева вважає, що економічна стійкість формується в процесі виробництва, забезпечується на етапах реалізації та розподілу продукції [4, С. 22]. В. Гречаний розуміє економічну стійкість як володіння саморегульованою системою факторів виробничого, фінансового та соціального характеру, здатної незалежно від зовнішніх впливів і внутрішнього стану підприємства, за рахунок взаємної оптимізації внутрішньої структури і внутрішніх зв'язків, забезпечувати стійку фінансову та виробничо-технологічну активність з метою задоволення суспільних і соціальних потреб як колективу даного підприємства, так і суспільства в цілому [9, С. 158]. Д. Дерев'янка вважає стан економічної стійкості підприємства ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та джерелами фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями [10, С. 89]. А. Хорев, А. Полозова, Н. Фролова досліджують економічну стійкість підприємства з урахуванням впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, яке на їхню думку характеризує організаційну складову стійкості [25, С. 45]. Л. Чіп розглядає здатність функціонувати і розвиватися на основі підтримки виробничого потенціалу на рівні, який забезпечує виробництво конкурентоздатної продукції та досягнення економічної рівноваги, ритмічності і поступального розвитку [27, С. 32].

Більшість західних науковців дотримується останнього підходу щодо розгляду проблеми економічної стійкості підприємства. Російські та українські економісти-дослідники, такі як В. Дергачьова, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, З. Коробкова, Є. Коротков, А. Шеремет, Ю. Масленко, Н. Кульбака, І. Недін, І. Сенько економічну стійкість підприємств ототожнюють з його фінансовим станом [15, 29].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу поняття “економічна стійкість підприємства” узагальнено підходи до визначення сутності та виявлено характеристики, що обумовлюють основні її елементи. Так, запропоновано розглядати поняття «економічна стійкість підприємства» з точки зору умов динамічної рівноваги економічної системи; положень концепції стійкого розвитку; стану ресурсів підприємства; спроможності самого підприємства як системи; складного, системного явища та фінансового стану підприємства.

Перспектива подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує поставленої проблеми та потребує подальших досліджень з теоретичних та практичних аспектах щодо визначення поняття «економічна стійкість підприємства», що і буде предметом подальших досліджень автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексеенко Н.В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста // Экономика і організація управління: зб. наук. пр. – Вип. № 3 / під. заг. ред. П.В. Єгорова. – Донецьк: ДонНУ, Каштан, 2008. – С. 59-65.
  2. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях. – Саратов: Саратов. гос. техн. ун-т, 2000. – 40 с.
  3. Ареф'єва О.В., Городянська Д.М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С.83–90.
  4. Брянцева И.В. Рейтинговая оценка экономической устойчивости строительного предприятия [Текст]/Брянцева И.В. // Экономика строительства. 2002. - №11. - С.20-27.
  5. Бугай В.З., Омельченко В.М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства // Держава та регіони. – 2008. – № 1. – С. 34–39.
  6. Бурда А.. Методичні підходи до оцінювання впливу складників тріади потенціалу на сталий розвиток підприємства / А.. Бурда // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. - Львів : РВВ НЛТУ України. - 2009. - Вип. 19.12. - С. 141-153.
  7. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография. – К.: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с
  8. Видеке Б. Система рациональной организации металлургического производства / Б. Видеке, Ю.Б. Иванов – Х. : Изд-во "Основа", 1994. – 174 с.
  9. Гречаный В.В. Экономическая устойчивость предприятия и факторы ее стабилизации [Текст]/ Гречаный В.В. // Коммунальное хозяйство городов. - 2000. - №26. - С.157-159.
  10. Дерев'янюк Д.В. Економічна стійкість підприємств: інтегральні підходи до оцінювання // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. Випуск 72 (частина 2 - економіка). - Умань. – 2009.
  11. Езерская С.Г. Экономическая устойчивость промышленного предприятия: методологические аспекты и методы оценки [Текст]/ Езерская С.Г // Автореф. на соиск. уч. ст. канд. экон.наук. - Иваново, 2004. - 20с.
  12. Еремейчук Р.А. Обоснование стратегии устойчивого развития предприятия /Р.А. Еремейчук // Економка розвитку : наук. журнал. - 2002. - 2(22). - С. 56-60.
  13. Зайцев Н.Л. Экономика промышленного предприятия. — М.: ИНФРАМ, 1996.
  14. Иванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на приклад підприємств машинобудівного комплексу) : монографія / В.Л. Иванов. - Луганськ : Вид-во СНУ м. Володимира Даля, 2005. - 268 с.
  15. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния предприятия. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2001. – 256с.
  16. Колодізев О.М., Нужний К.М. Дослідження сутності та змісту економічної стійкості підприємства // науч.-техн. сб.: Коммунальное хозяйство городов. – 2007. – №78. – С.238–243.
-

17. Коренченко Р.А. Общая теория организации : учебник [для студ. ВУ-Зов] / Р.А. Коренченко. - М. : Изд-во ЮНИТИ - ДАНА, 2003. - 286 с.
  18. Малинин К.Г. Устойчивость функционирования предприятия в рыночной экономике: автореф. дисс. канд. экон. наук. — М.: МГАХМ, 1997. — 21 с.
  19. Матейко С.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.07.02 / Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". — Запоріжжя, 2005. — 22 с.
  20. Медведев В.А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия. — М.: Академия, 2001. — 267 с.
  21. Поліщук О. А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств [Текст]/ Поліщук О. А.// Економіка: проблеми теорії та практики. - Д., 2007. - Вип.225, т.2. - С.367-374.
  22. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Серія «Економічні науки». – Т. X. – 2007. – № 1. – С. 12 – 16.
  23. Тхор С. О. Управління економічною стійкістю підприємства: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2005. – 20 с.
  24. Харитонova О. С. Економічна стійкість підприємства як основа забезпечення його конкурентоспроможності. / О.С.Харитонova // Дис. канд. наук: 08.00.04 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля – 2008.
  25. Хорев А.И., Полозова А.Н, Фролова Н.В, Управление организационно-экономической устойчивостью хлебопекарных организаций. – Воронеж: Центрально-Черноземное книжное издательство, 2002. – 201с.
  26. Цямрюк, Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу [Електронний ресурс] / Ю.С. Цямрюк. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <http://suiai.edu.ua/projects/icmiu-ier/download/conference-2009-section-2-1-tsyamryuk_yusreport.doc>.
  27. Чіп Л. О. Поняття економічної стійкості аграрних підприємств в ринкових умовах господарювання / Л.О. Чіп // АгроСвіт. – 2008. – №1. – С. 30-36.
  28. Шандова Н.В., Управління процесами розвитку підприємств машинобудування // Економічний простір. - №21, 2009. - С. 276-282
  29. Шеремет А.Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 357с.
  30. Фадеева А.С. Концепция устойчивого развития туризма // Культура народов Причерноморья. — 2006. — №89. — С. 48–51.
  31. Ячменьова В. М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : [монографія] / В. М. Ячменьова, Сімферополь: ДОЛЯ, 2007, 384 с.
-